

مجله علوم تربیتی و روانشناسی  
دانشگاه سیستان و بلوچستان  
سال دوم اسفند ماه ۱۳۸۴

## بررسی تأثیر تدریس درس بلوغ و نوجوانی بر تغییر نگرش دانش آموزان نسبت به مسائل و مشکلات دوران بلوغ

فرهاد شفیع پور مطلق\*

### چکیده

هدف مقاله حاضر، بررسی تأثیر تدریس درس بلوغ و نوجوانی در تغییر نگرش دانش آموزان نسبت به مسائل و مشکلات دوران بلوغ است. روش این پژوهش، علی-مقایسه‌ای بوده و به مقایسه دو گروه دانش آموزانی که درس بلوغ و نوجوانی را گذرانیده‌اند و گروهی که این درس را نگذرانیده‌اند، در خصوص ابعاد چهارگانه مسائل و مشکلات جسمانی، عاطفی، دینی - اخلاقی و اجتماعی می‌پردازد. جامعه آماری این تحقیق را کلیه دانش آموزان دختر و پسر که در سنین ۱۵-۱۳ سالگی در پایه دوم و سوم دوره راهنمایی مناطق ۶ و ۹ می‌باشند، تشکیل می‌دهند. تعداد دو گروه ۷۰ نفری از بین دانش آموزان پسر و دختر مناطق یاد شده بصورت تصادفی برای تحقیق انتخاب گردید. ابزار تحقیق پرسشنامه محقق ساخته بوده که دارای ۴ حیطه و ۴۰ سؤال است و بر اساس مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت تنظیم شده است. روایی پرسشنامه به لحاظ محتوا تأمین شده و اعتبار آن بر اساس ضریب آلفای کرونباخ معادل ۰/۸۹ بدست آمده است. داده‌های بدست آمده در دو سطح آمار توصیفی (فراوانی، درصد و میانگین) و آمار استنباطی (آزمون t دو گروه مستقل) تجزیه و تحلیل شده است. به طور کلی یافته‌های تحقیق بیانگر این است که بین میانگین نمرات دانش آموزانی که درس بلوغ و نوجوانی را گذرانیده‌اند با آن کسانی که درس مزبور را نگذرانیده‌اند در خصوص دو بعد

\* عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد محلات.

مسائل و مشکلات جسمانی، دینی-اخلاقی در سطح  $P < 0/05$  تفاوت معنادار وجود دارد، اما بین دو گروه یاد شده در خصوص دو بعد مسائل و مشکلات عاطفی و اجتماعی، تفاوت معنادار دیده نمی‌شود.

**واژه‌های کلیدی:** بلوغ، نوجوانی، مسائل و مشکلات جسمانی، مسائل و مشکلات عاطفی، مسائل و مشکلات دینی و اخلاقی، مسائل و مشکلات اجتماعی



#### □ مقدمه

نوجوانی مرحله‌ای از رشد است که به لحاظ تغییرات و بروز و ظهور صفات ثانویه جنسی و بلوغ<sup>۱</sup> که در آن رخ می‌دهد، آن را از اهمیتی خاص برخوردار می‌سازد. تنوع احوال، دگرگونی‌های رفتاری، خواسته‌ها، نیازها، حساسیت‌ها، طغیان‌ها، عصبانیت‌ها، همه و همه موقعیتی را بوجود آورده که روانشناسان این مرحله از حیات را مرحله بحرانی معرفی کرده‌اند. تغییرات بیولوژیکی که در دوره نوجوانی پدیدار می‌شود، نوجوان را دچار اضطراب و تنش روانی کرده و او را به منفی‌گرایی می‌کشاند.

اسلام به دوره نوجوانی توجه خاص مبذول داشته است. پیامبر اسلام (ص) فرمودند: «به شما سفارش می‌کنم که نسبت به جوانان نیکی کنید، زیرا آنان نازک‌دل هستند».

استانلی هال (۱۸۴۹-۱۹۲۴) روانشناس آمریکایی معتقد بود، نوجوانی به علت تعارض‌های بین تغییرات جسمانی ناشی از بلوغ و فشار جامعه (به خاطر رشد اجتماعی و عاطفی) دوره «طوفان و فشار» است، لذا تأثیرات فرهنگی نقش بارزتری در نوجوانی دارند تا دوره کودکی (احدی و بنی‌جمالی، ۱۳۶۸). بررسی‌های بعمل آمده نشان می‌دهد که آموزش مسائل بلوغ تأثیر محسوسی در نحوه برخورد صحیح نوجوانان این دوره و تصحیح رفتارهای بهداشتی (در دختران) و سلامت روان آنان دارد و عدم توجه به آن می‌تواند پایه‌گذار مسائل روانی و مشکلات رفتاری باشد.

ثابت قدم طی تحقیقی (۱۳۷۳) تحت عنوان «بررسی مقایسه‌ای نگرش دانش‌آموزان دختر و پسر در مدارس راهنمایی نسبت به رفتار والدین با آنها در سن بلوغ در مناطق

1- Puberty.

۱۹ گانه آموزش و پرورش تهران» بدین نتیجه رسید که ۵/۵۸٪ از گروه ۱۵ ساله‌ها دارای نگرش مثبت هستند و بین سن و نگرش دانش‌آموزان در سطح  $P < ۰/۰۵$  همبستگی معناداری وجود دارد.

سهرابی طی تحقیقی (۱۳۷۶) تحت عنوان «بررسی میزان آگاهی، نگرش و رفتارهای بهداشتی دختران دانش‌آموز در دوران بلوغ در شهرکرد»، بدین نتیجه دست یافت که سطح آگاهی افراد تحت مطالعه ۲/۳۶٪ نسبت به مسائل دوران بلوغ بسیار پایین است. همچنین فقط ۲۵٪ دختران نسبت به قاعدگی دارای نگرش مثبت بوده و احساس بالغ شدن داشته‌اند و نزدیک به ۴۰٪ نسبت به تغییرات جسمی بلوغ تنفر داشته‌اند. در این تحقیق برای رفع مشکل پیشنهاد گردید از طرق مختلف از جمله کتب و نشریات تحقیقی اطلاعات ضروری در اختیار دختران قرار گیرد.

در تحقیق دیگری که حیدری سراج و همکاران (۱۳۷۹) تحت عنوان «بررسی آگاهی، نگرش و عملکرد دختران سال اول راهنمایی شهر تهران نسبت به مسائل بلوغ» انجام داده‌اند، به این نتیجه رسیدند که ۳/۵۸٪ از افراد مورد مطالعه اظهار داشته‌اند، شروع بلوغ آنها را دچار تغییرات خلقی و رفتاری کرده است. جمشیدی منش (۱۳۷۹) طی تحقیقی تحت عنوان «تأثیر جنسی، وضعیت بلوغ و وزن بدن بر تصور ذهنی از خود در نوجوانان دختر و پسر» بدین نتیجه رسید که پسران در مورد ظاهر بدن بیشتر نسبت به دختران دارای تصور ذهنی مثبت از خود بودند. دخترانی که قاعده شده بودند در خصوص ظاهر فیزیکی بدن خود دارای پایین‌ترین نمره بودند.

کولار<sup>۱</sup> (۱۹۹۲) در تحقیق خود تحت عنوان «تغییرات خشم نوجوانان در طول زمان نوجوانی بر حسب جنسیت» دریافت میزان خشم در طول زمان دچار تغییر می‌شود. در ابتدای بلوغ میزان خشم در هر دو جنس یکسان ولی به تدریج با افزایش سن و گذشت زمان فرق می‌کند. همچنین تحقیقات استونر (ترجمه احمدی، ۱۳۷۶) نشان داد، نوجوانانی که اطلاع قبلی از تحول بلوغ نداشته باشند، نه تنها آشفته و پریشان هستند، بلکه غالباً در مواجهه با آن احساس وحشت می‌کنند. وی دریافت در نتیجه عدم آگاهی، افرادی که در

1- Mary Kollar.

رشد بدنی آنها تأخیری حاصل شده، تصور می‌کنند، دارای نقصی هستند و احساس حقارت و افسردگی به آنها دست می‌دهد.

برخی از مسائل و مشکلات جسمانی در دوره نوجوانی عبارتند از: احساس خستگی و سستی بیش از اندازه، ظاهر آرایی مفرط، احساس بی‌اشتهایی، نگرانی نسبت به تغییرات در صورت ظاهر بدن و اختلال در خواب (بالایان، ۱۳۶۹). برخی از مسائل و مشکلات عاطفی در دوره نوجوانی عبارتند از: در خود فرو رفتگی، احساس شکست و ناکامی، احساس اضطراب، تخیل‌گرایی، احساس بی‌کسی و تنهایی و احساس نامطبوع داشتن نسبت به دیگران (شرفی، ۱۳۷۴).

برخی از مسائل و مشکلات نوجوانان در بعد دینی و اخلاقی عبارتند از: ابهام درباره رابطه دنیا و آخرت، تردید درباره اجابت دعا، ترس و نگرانی از مرگ (منفرد، ۱۳۷۵). مسائل و مشکلات دوره نوجوانی در بعد اجتماعی عبارتند از: احساس عدم کفایت و ناتوانی در مسئولیت اجتماعی، نگرانی از بد معرفی شدن نزد دیگران، احساس ناتوانی در تصمیم‌گیری (شرفی، ۱۳۷۹).

براساس ماده یک مصوبه شورای عالی آموزش و پرورش مورخ ۱۳۷۸/۱۰/۲ در خصوص توجه هر چه بیشتر به ضرورت های اجتماعی دانش‌آموزان دوره راهنمایی تحصیلی عناوین و سر فصلهای ۶ عنوان کتاب از جمله درس بلوغ و نوجوانی برای دختران در پایه دوم راهنمایی و برای پسران در پایه سوم راهنمایی، تدوین و تنظیم شده است. اهداف این درس عبارت است از:

- ۱- تقویت نگرش دانش‌آموزان نسبت به پدیده بلوغ و عوارض جسمانی و روانی آن
- ۲- تعمیق شناخت دانش‌آموزان نسبت به مشکلات روانی و عاطفی و جسمانی دوره بلوغ و شیوه‌های مرتفع ساختن آنها ۳- تقویت روحیه دانش‌آموزان در عمل به مسائل شرعی دوران بلوغ ۴- تقویت نگرش دانش‌آموزان در بهره‌مندی صحیح از موقعیت دوران بلوغ و نوجوانی ۵- آشنایی با اصول بهداشت روانی دوره نوجوانی و تقویت نگرش آنها در این زمینه. هدف از اجرای این پژوهش بررسی تأثیر تدریس درس بلوغ و نوجوانی بر تغییر

- نگرش دانش‌آموزان نسبت به مسائل و مشکلات دوران بلوغ در حیطه‌های جسمانی، عاطفی، اجتماعی و دینی اخلاقی می‌باشد و فرضیات تحقیق بشرح زیر است:
- ۱- تدریس درس بلوغ و نوجوانی بر تغییر نگرش دانش‌آموزان نسبت به مسائل جسمانی در دوره نوجوانی مؤثر است.
  - ۲- تدریس درس بلوغ و نوجوانی بر تغییر نگرش دانش‌آموزان نسبت به مسائل عاطفی در دوره نوجوانی مؤثر است.
  - ۳- تدریس درس بلوغ و نوجوانی بر تغییر نگرش دانش‌آموزان نسبت به مسائل دینی- اخلاقی در دوره نوجوانی مؤثر است.
  - ۴- تدریس درس بلوغ و نوجوانی بر تغییر نگرش دانش‌آموزان نسبت به مسائل اجتماعی در دوره نوجوانی مؤثر است.

#### □ روش تحقیق

روش این پژوهش علی-مقایسه‌ای می‌باشد که در آن به مقایسه نگرش دو گروه دانش‌آموزانی که درس بلوغ و نوجوانی را گذرانیده‌اند و دانش‌آموزانی که این درس را نگذرانیده‌اند، می‌پردازد.

جامعه آماری این پژوهش را کلیه دانش‌آموزان دختر و پسر که در سنین ۱۵-۱۳ سالگی در پایه دوم و سوم دوره راهنمایی مناطق ۶ و ۹ شهر تهران در سال تحصیلی ۱۳۸۱، تشکیل می‌دهد. تعداد دو گروه ۷۰ نفری از بین دانش‌آموزان پسر و دختر از میان مناطق ۶ و ۹ آموزش و پرورش شهر تهران برای تحقیق به صورت تصادفی انتخاب گردیدند.

ابزار تحقیق، پرسشنامه محقق ساخته بوده که دارای چهار حیطه مسائل و مشکلات جسمانی، عاطفی، دینی - اخلاقی و اجتماعی و ۴۰ سؤال است. پرسشنامه مزبور بر اساس طیف پنج درجه‌ای لیکرت تنظیم گردیده است. روایی<sup>۱</sup> آن به لحاظ محتوا تأمین شده و اعتبار<sup>۲</sup> آن بر اساس ضریب آلفای کرونباخ معادل ۰/۸۹ بدست آمده است. برای تجزیه و

1- Validity.

2- Reliability.

تحلیل داده‌ها از دو سطح آمار توصیفی (فراوانی، درصد، میانگین) و آمار استنباطی از آزمون  $t$  دو گروه مستقل استفاده شده است.

### یافته‌های تحقیق □

جدول شماره ۱- مقایسه درصد مسائل و مشکلات جسمانی دانش‌آموزان بر حسب

#### گذرانیدن و نگذرانیدن درس بلوغ و نوجوانی

ردیف	مسائل جسمانی	گروه‌ها	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	میانگین
۱	احساس خستگی و سستی بیش از اندازه	نگذرانیده	۲۴/۴	۲۴/۴	۴۲/۳	۲/۶	۶/۴	۳/۵۷۶
		گذرانیده	-	۱۲/۹	۱۷/۷	۴۳/۵	۲۵/۸	۲/۱۷۷
۲	ظاهر آرایه مفرط	نگذرانیده	۵/۱	۳۰/۸	۲۱/۸	۲۹/۵	۱۲/۸	۳/۳۷۱
		گذرانیده	۸/۱	۱۱/۳	۴۱/۹	۱۲/۹	۲۵/۸	۲/۶۲۹
۳	بلندی یا کوتاهی قد	نگذرانیده	۲/۶	۲۰/۵	۵۰	۱۹/۲	۷/۷	۲/۹۱
		گذرانیده	-	۸/۱	۶۲/۹	۸/۱	۲۱	۲/۵۸
۴	اختلال در خواب	نگذرانیده	۴۲/۲	۲۳/۱	۲۵/۶	۲/۶	۲/۶	۴/۰۷۶
		گذرانیده	۳/۲	۸/۱	۲۷/۴	۱۴/۵	۴۶/۸	۲/۰۶۴
۵	نگرانی نسبت به تغییرات در صورت ظاهر بدن	نگذرانیده	۲۴/۴	۲۹/۵	۲۰/۵	۱۱/۵	۱۴/۱	۳/۳۸۴
		گذرانیده	۱۹/۴	۱۱/۳	۱۲/۹	۲۵/۸	۳۰/۶	۲/۶۲۹
۶	احساس بی‌اشتهایی	نگذرانیده	۵۱/۳	۲۵/۶	۷/۷	۱۴/۱	۱/۳	۴/۱۱۵
		گذرانیده	۳/۲	-	۱۶/۱	۲۵/۸	۵۴/۸	۱/۷۰۹
۷	وجود پاره‌ای از عادات نامطلوب جسمانی نظیر شکستن بند انگشتان و ناخن جویدن	نگذرانیده	۵۱/۳	۱۹/۲	۱۱/۵	۶/۴	۱۱/۵	۹/۲۳
		گذرانیده	۹/۷	۴/۸	۱۶/۱	۱۹/۴	۵۰	۲/۰۴۸
۸	وجود مپشتی موی سر یا فقدان موهای زیبا	نگذرانیده	۴۱	۱۲/۸	۲۱/۸	۱۱/۵	۱۲/۸	۳/۵۷۶
		گذرانیده	۹/۷	۹/۷	۱۶/۱	۱۶/۱	۴۷/۴	۲/۱۶۱

جدول فوق حاکی از این است که دانش‌آموزانی که درس بلوغ و نوجوانی را گذرانیده‌اند نسبت به دانش‌آموزانی که این درس را نگذرانیده‌اند، دارای مسائل و مشکلات جسمانی کمتری هستند.

جدول شماره ۲- مقایسه درصد مسائل عاطفی دانش آموزان بر حسب گذراندن و

نگذراندن درس بلوغ و نوجوانی

ردیف	مسائل عاطفی	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	میانگین
۹	زود عصبانی شدن	نگذرانیده	۲۴/۴	۱۵/۴	۱۱/۵	۲۴/۴	۲/۹۱۰
		گذرانیده	۱۹/۴	۲۴/۲	۱۴/۵	۸/۱	۲/۸۷
۱۰	تمایل درخلوت بودن و تنها نشستن	نگذرانیده	۲۴/۴	۲۴/۴	۲۳/۱	۱۵/۴	۳/۳۲۰
		گذرانیده	۳۲/۳	۱۶/۱	۹/۷	۹/۷	۳/۰۶۴
۱۱	احساس شکست و ناکامی	نگذرانیده	۵۵/۱	۲۳/۱	۵/۱	۷/۷	۴/۰۷۶
		گذرانیده	۱۶/۱	۶/۵	۱۴/۵	۳۰/۶	۲/۴۳۵
۱۲	پیگیری اهداف و آرزوها در عالم خیال و ذهن	نگذرانیده	۳۸/۵	۲۹/۵	۱۰/۳	۱۱/۵	۳/۷۴۳
		گذرانیده	۳۰/۶	۱۲/۹	۱۹/۴	۱۹/۴	۳/۱۹۳
۱۳	احساس بی کسی و تنهایی	نگذرانیده	۵۹	۱۴/۱	۱۵/۴	۲/۶	۴/۱۱۵
		گذرانیده	۱۲/۹	۸/۱	۱۴/۵	۲۴/۲	۲/۲۹۰
۱۴	احساس اضطراب و ترس از کسی یا چیزی	نگذرانیده	۴۸/۷	۱۰/۳	۲۶/۹	۲/۶	۳/۸۲۰
		گذرانیده	۱۶/۱	۴/۸	۱۴/۵	۲۱	۲/۲۹۰
۱۵	احساس افسردگی	نگذرانیده	۴۷/۴	۲۱/۸	۲۵/۶	۵/۱	۴/۰۷۶
		گذرانیده	۳/۲	۱۲/۹	۱۱/۳	۱۷/۷	۱/۹۱۹
۱۶	احساس هیجان زدگی	نگذرانیده	۲۰/۵	۱۱/۵	۳۲/۱	۱۴/۱	۲/۹۴۸
		گذرانیده	۲۱	۲۲/۶	۱۶/۱	۱۹/۴	۳/۰۳۲
۱۷	بدبین بودن به دیگران	نگذرانیده	۶۰/۳	۱۷/۹	۲۰/۵	۱/۳	۴/۳۷۱
		گذرانیده	-	۸/۱	۱۶/۱	۲۲/۶	۱/۷۹۰
۱۸	تحت تأثیر دیگران واقع شدن بسیار سریع بدون در نظر گرفتن ویژگیهای شخصیتی	نگذرانیده	۲۵/۶	۲۵/۹	۳/۸	۱۰/۳	۳/۲۸۲
		گذرانیده	۱۲/۹	۸/۱	۱۹/۴	۲۴/۲	۲/۳۸۷

بر اساس جدول فوق، مقایسه درصد و میانگین نمرات مسائل و مشکلات عاطفی دانش آموزان بر حسب گذراندن و نگذراندن درس بلوغ و نوجوانی نشان می دهد، دانش آموزانی که درس بلوغ و نوجوانی را گذرانیده اند، دارای مشکلات عاطفی کمتری هستند.

## جدول شماره ۳- مقایسه درصد مسائل دینی - اخلاقی دانش آموزان برحسب گذراندن

## و نگذراندن درس بلوغ و نوجوانی

ردیف	مسائل دینی - اخلاقی	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	میانگین
۱۹	شناخت مسائل و موضوعات دینی	۲۱/۸	۵/۱	۳۲/۱	۲۴/۴	۱۶/۷	۲/۹۱۰
		گذرانیده	۹/۷	۲۲/۶	۵۰	۱۴/۵	۳/۰۹۶
۲۰	تفکرو تأمل آمیخته به تردید درباره زندگی پس از مرگ	۱۶/۷	۵/۱	۳۷/۲	۲۴/۴	۱۶/۷	۲/۸۰۷
		گذرانیده	۱۲/۹	۱۲/۹	۲۵/۸	۱۴/۵	۲/۵۶۴
۲۱	ترس و نگرانی از مرگ	۲۹/۵	۱۲/۸	۱۲/۸	۲۵/۶	۱۹/۲	۳/۰۷۶
		گذرانیده	۱۲/۹	۱۶/۱	۱۱/۳	۲۲/۶	۲/۴۵۱
۲۲	ابهام درباره رابطه دنیا و آخرت	۳۸/۵	۶/۴	۲۰/۵	۱۴/۱	۲۰/۵	۳/۲۸۲
		گذرانیده	-	۱۲/۹	۲۷/۴	۱۲/۹	۲/۰۶۴
۲۳	بی رغبتی در مورد برخی از فرایض دینی	۳۹/۷	۱۰/۳	۱۷/۹	۱۱/۵	۲۰/۵	۳/۳۷۱
		گذرانیده	۱/۶	۱۶/۱	۲۵/۸	۱۴/۵	۲/۲۰۹
۲۴	احساس گناه	۳۴/۶	۱۱/۵	۲۶/۹	۷/۷	۱۹/۲	۳/۳۴۶
		گذرانیده	۱۱/۳	۸/۱	۳۲/۳	۲۵/۸	۲/۵۹۶
۲۵	سرخوردگی از برنامه های دینی	۳۲/۱	۱۷/۹	۲۱/۸	۱۶/۷	۱۱/۵	۳/۳۹۷
		گذرانیده	۴/۸	۴/۸	۲۵/۸	۳۳/۹	۳۰/۶
۲۶	بی اهمیتی نسبت به ارزشهای دینی	۵۳/۸	۱۹/۲	۱۲/۸	۹	۵/۱	۴/۰۷۶
		گذرانیده	۶/۰	۳/۰	۹/۷	۴۰/۳	۴۱/۹
۲۷	تردید درباره اجابت دعا	۴/۸	۱۵/۴	۱۷/۹	۱۰/۳	۷/۷	۳/۸۷۱
		گذرانیده	۶	۹/۷	۳۰/۶	۱/۶	۵۱/۶
۲۸	نداشتن حضور قلبی در نماز	۴۸/۷	۹	۱۶/۷	۱۴/۱	۱۱/۵	۳/۶۹۲
		گذرانیده	۴/۸	۸/۱	۲۲/۶	۹/۷	۵۴/۸
۲۹	تردید در مورد چگونگی ارتباط با خدا	۴۱	۶/۴	۲۱/۸	۱۰/۳	۲۰/۵	۳/۳۷۱
		گذرانیده	۶/۵	۱/۶	۲۲/۶	۲۱	۴۸/۴

بر اساس جدول فوق، مقایسه درصد و میانگین نمرات مسائل و مشکلات دینی-اخلاقی دانش آموزان بر حسب گذراندن و نگذراندن درس بلوغ و نوجوانی نشان می دهد، دانش آموزانی که درس بلوغ و نوجوانی را گذرانیده اند، دارای مشکلات کمتری نسبت به مسائل دینی- اخلاقی هستند.



جدول شماره ۴- مقایسه درصد مسائل و مشکلات اجتماعی دانش آموزان بر حسب گذراندن

و گذراندن درس بلوغ و نوجوانی

ر	مسائل اجتماعی	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	میانگین
۳۰	احساس عدم کفایت و ناتوانی در مسئولیتهای اجتماعی	نگذرانیده	۶۲/۸	۷/۷	۲۱/۸	-	۴/۱۷۹
	گذرانیده	۳/۲	۸/۱	۲۱	۱۶/۱	۵۱/۶	۱/۹۵۱
۳۱	نگرانی از ارتباط با مردم	نگذرانیده	۴۶/۲	۱۴/۱	۲۵/۶	۷/۷	۳/۸۵۸
	گذرانیده	۱/۶	۳/۲	۱۶/۱	۲۷/۴	۵۱/۶	۱/۷۵۸
۳۲	احساس ناتوانی در ارتباط کلامی با دیگران	نگذرانیده	۵۹	۱۴/۱	۱۹/۲	۲/۶	۴/۱۹۲
	گذرانیده	۱۷/۱	-	۲۷/۴	۱۴/۵	۴۰/۳	۲/۴۰۳
۳۳	ترس از خطا، نگرانی از بد معرفی شدن در نزد دیگران	نگذرانیده	۳۲/۱	۲۴/۴	۱۵/۴	۷/۷	۳/۳۹۷
	گذرانیده	۲۲/۶	۱۹/۴	۱۱/۳	۱۷/۷	۲۹	۲/۸۸۷
۳۴	احساس برقراری رابطه با جنس مخالف	نگذرانیده	۳۹/۷	۱۷/۹	۱۴/۱	۹	۳/۵
	گذرانیده	۲۲/۶	۴/۸	۲۴/۲	۸/۱	۴۰/۳	۲/۶۱۲
۳۵	نداشتن علاقه به عضویت در گروه های دانش آموزی	نگذرانیده	۵۰	۱۱/۵	۲۴/۴	۷/۷	۲/۹۶۱
	گذرانیده	۹/۷	۱۲/۹	۱۴/۵	۲۴/۲	۳۸/۷	۲/۳۰۶
۳۶	احساس ناتوانی در تصمیم گیری	نگذرانیده	۴۴/۵	۳۲/۱	۲۰/۵	۲/۶	۴/۱۹۲
	گذرانیده	۱۲/۹	۴/۸	۱۹/۴	۳۰/۶	۳۲/۳	۲/۳۵۴
۳۷	ترس از برخورد با نامالایمات زندگی	نگذرانیده	۲۸/۲	۲۱/۸	۲۶/۹	۱۵/۴	۳/۴۷۴
	گذرانیده	۲۱	۱/۶	۲۱	۲۴/۲	۳۲/۳	۲/۵۴۸
۳۸	ناتوانی در تصمیم گیری های شخصی و ضعف نیروی اراده	نگذرانیده	۳۸/۵	۲۴/۴	۱۶/۷	۱۴/۱	۳/۷۴۳
	گذرانیده	۹/۷	۱۲/۹	۲۲/۶	۹/۷	۴۵/۲	۲/۳۲۲
۳۹	احساس عدم توانایی در تشکیل خانواده و انجام ازدواج در آینده	نگذرانیده	۵۶/۴	۷/۷	۱۲/۸	۱۶/۷	۳/۹۱۰
	گذرانیده	۱۱/۳	۳/۲	۱۴/۵	۳۰/۶	۴۰/۳	۲/۱۴۵
۴۰	احساس دشواری در رابطه با همسالان خود	نگذرانیده	۴۷/۴	۶/۴	۲۸/۲	۵/۱	۳/۷۰۵
	گذرانیده	-	۶/۵	۲۵/۸	۱۶/۱	۵۱/۶	۱/۸۷۰

بر اساس جدول فوق، درصد و میانگین نمرات مسائل و مشکلات اجتماعی دانش‌آموزان بر حسب گذراندن و نگذراندن درس بلوغ و نوجوانی نشان می‌دهد، دانش‌آموزانی که درس بلوغ و نوجوانی را گذرانده‌اند، نسبت به دانش‌آموزانی که این درس را نگذرانده‌اند، دارای مسائل و مشکلات اجتماعی کمتری هستند.

جدول شماره ۵- مقایسه میانگین نمرات دانش‌آموزان دختر که درس بلوغ و نوجوانی را گذرانده‌اند با دانش‌آموزان دختر که این درس را نگذرانده‌اند در خصوص مسائل و مشکلات در ابعاد چهارگانه

p	t	نگذراننده		گذراننده		ابعاد
		s	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	
۰/۰۴۰	۲/۰۹	۴/۲۱	۲۰/۸۰	۵/۱۰	۱۸/۴۷	جسمانی
۰/۴۱۴	۰/۸۲۲	۸/۲۰	۲۳/۱۱	۹/۸۰	۲۴/۸۸	عاطفی
۰/۰۰۰	۵/۳۳	۷/۲۱	۳۲/۹۴	۴/۷۸	۲۵/۱۷	دینی - اخلاقی
۰/۴۳۰	۰/۷۹۴	۷/۰۹	۲۵/۲۲	۷/۶۴	۲۳/۸۲	اجتماعی

جدول فوق حاکی از این است که میانگین دانش‌آموزان دختر که درس بلوغ و نوجوانی را گذرانده‌اند از میانگین دانش‌آموزان دختر که این درس را نگذرانده‌اند در خصوص ابعاد جسمانی و دینی اخلاقی کمتر بوده که نشان دهنده مشکلات کمتر آنان می‌باشد.  $t$  محاسبه شده در خصوص بُعد جسمانی برابر با ۲/۰۹ که از مقدار بحرانی جدول در سطح ۹۵ درصد بزرگتر است ( $P < 0/05$ ).  $t$  محاسبه شده در خصوص بُعد دینی - اخلاقی برابر با ۵/۳۳ می‌باشد که از مقدار بحرانی جدول در سطح ۹۹ درصد از مقدار بحرانی جدول بزرگتر است ( $P < 0/01$ ). اما  $t$  محاسبه شده در خصوص ابعاد عاطفی و اجتماعی به ترتیب با ۰/۷۹ و ۰/۸۲ از مقدار بحرانی جدول در سطح ۹۵ درصد کوچکتر است ( $P > 0/05$ ). لذا بین میانگین دانش‌آموزان دختر که درس بلوغ و نوجوانی را گذرانده‌اند و آنهایی که این درس را نگذرانده‌اند در ابعاد عاطفی و اجتماعی تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

جدول شماره ۶- مقایسه میانگین نمرات دانش آموزان پسری که درس بلوغ و نوجوانی را گذرانیده‌اند با دانش آموزان پسری که این درس را نگذرانیده‌اند در خصوص مسائل و مشکلات در ابعاد چهارگانه

p	t	نگذرانیده		گذرانیده		ابعاد
		s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	
۰/۰۳۱	۲/۲۰۹	۸/۴۲	۲۱/۳۸	۵/۲۵	۱۷/۴۲	جسمانی
۰/۲۳۵	۱/۲۰۸	۴/۴۶	۲۳/۴۵	۹/۳۷	۲۵/۷۵	عاطفی
۰/۹۸۸	۰/۰۱۵	۶/۹۶	۲۵/۱۹	۵/۳۹	۲۵/۲۱	دینی - اخلاقی
۰/۰۵۷	۱/۹۴	۷/۸۴	۲۲/۸۳	۹/۰۶	۲۶/۷۸	اجتماعی

جدول فوق بیانگر این است که میانگین دانش آموزان پسری که درس بلوغ و نوجوانی را گذرانیده‌اند از میانگین دانش آموزان پسری که این درس را نگذرانیده‌اند در خصوص ابعاد جسمانی کمتر بوده که نشان دهنده مشکلات کمتر آنان می‌باشد.  $t$  محاسبه شده در خصوص بُعد جسمانی برابر با ۲/۲۰۹ که از مقدار بحرانی جدول در سطح ۹۵ درصد بزرگتر است ( $P < 0/05$ ). اما  $t$  محاسبه شده در خصوص ابعاد عاطفی، دینی - اخلاقی و اجتماعی به ترتیب با ۱/۲۰۸، ۰/۰۱۵ و ۱/۹۴ از مقدار بحرانی جدول در سطح ۹۵ درصد کوچکتر است ( $P < 0/05$ ). لذا بین میانگین دانش آموزان پسری که درس بلوغ و نوجوانی را گذرانیده‌اند و آنهایی که این درس را نگذرانیده‌اند در ابعاد عاطفی، دینی - اخلاقی و اجتماعی تفاوت معنی داری وجود ندارد.

جدول شماره ۷- مقایسه میانگین نمرات دانش آموزانی که درس بلوغ و نوجوانی را گذرانیده‌اند با دانش آموزانی که این درس را نگذرانیده‌اند در خصوص مسائل و مشکلات در ابعاد چهارگانه

p	t	نگذرانیده		گذرانیده		ابعاد
		s	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	
۰/۰۰۳	۲/۹۳	۶/۷۸	۲۱/۱۱	۵/۱۵	۱۸	جسمانی
۰/۱۶۴	۱/۴۰	۶/۴۱	۲۳/۲۹	۹/۵۴	۲۵/۲۷	عاطفی
۰/۰۰۲	۳/۲۱	۸/۰۳	۲۸/۷۶	۵/۰۳	۲۵/۱۹	دینی - اخلاقی
۰/۳۶۵	۰/۹۰۸	۷/۵۵	۲۳/۹۳	۸/۳۷	۲۵/۱۶	اجتماعی

جدول فوق حاکی از این است که میانگین دانش آموزانی که درس بلوغ و نوجوانی را گذرانیده اند از میانگین دانش آموزانی که این درس را نگذرانیده اند در خصوص ابعاد جسمانی و دینی اخلاقی کمتر بوده که نشان دهنده مشکلات کمتر آنان می باشد.  $t$  محاسبه شده در خصوص ابعاد جسمانی و دینی اخلاقی به ترتیب برابر با  $۲/۹۳$  و  $۳/۲۱$  که از مقدار بحرانی جدول در سطح ۹۹ درصد بزرگتر است ( $P < 0/01$ ). اما  $t$  محاسبه شده در خصوص ابعاد عاطفی و اجتماعی به ترتیب با  $۱/۴۰$  و  $۰/۹۰۸$  از مقدار بحرانی جدول در سطح ۹۵ درصد کوچکتر است ( $P > 0/05$ ). لذا بین میانگین دانش آموزانی که درس بلوغ و نوجوانی را گذرانیده اند و آنهایی که این درس را نگذرانیده اند در ابعاد عاطفی و اجتماعی تفاوت معنی داری وجود ندارد.

#### □ بحث و نتیجه گیری

دوره بلوغ فرد نوجوان با مسائل و مشکلات متعددی روبرو می شود که وی را دچار اضطراب و تنش کرده و رفتار او را تحت الشعاع خود قرار می دهد. لذا از طریق آگاه سازی می توان نسبت به بروز و ظهور تغییرات ثانویه جنسی و طبیعی جلوه دادن آنها، آرامش خاطر او را فراهم ساخت.

هدف این تحقیق این بوده که مشخص کند آشنا کردن دانش آموزان با مسائل دوران بلوغ و نوجوانی تا چه حد می تواند نگرش آنها را نسبت به مسائل و مشکلات در ابعاد جسمانی، عاطفی، دینی - اخلاقی و اجتماعی بهبود بخشد. چنان که یافته های تحقیق در جدول شماره ۱ نشان می دهد، دانش آموزانی که درس بلوغ و نوجوانی را گذرانیده اند نسبت به دانش آموزانی که این درس را نگذرانیده اند، دارای مسائل و مشکلات جسمانی کمتری هستند مثلاً احساس خستگی کمتری دارند، نسبت به بلندی یا کوتاهی قامت خود یا تغییراتی که در صورت ظاهر آنها پدید آمده نگرانی کمتری دارند. عادات نامطلوبی مثل شکستن بند انگشتان و ناخن جویدن که از نشانگرهای اضطراب و تنش است کمتر در آنها دیده می شود و نسبت به خوردن غذا اشتها دارند.

همچنین نتایج تحقیق در جدول شماره ۲ نشان می دهد، دانش آموزانی که درس بلوغ و نوجوانی را گذرانیده اند نسبت به دانش آموزانی که این درس را نگذرانیده اند، دارای مسائل

و مشکلات عاطفی نسبتاً کمتری هستند، مثلاً احساس شکست و ناکامی کمتری دارند، کمتر افسرده هستند، به دیگران کمتر بدبینی دارند، اضطراب و ترس در آنها کمتر دیده می‌شود. مطابق جدول شماره ۳، دانش‌آموزانی که درس بلوغ و نوجوانی را گذرانیده‌اند، در حوزه مسائل دینی - اخلاقی مشکلات کمتری دارند. مثلاً درباره رابطه دنیا و آخرت ابهام کمتری دارند، نسبت به انجام فرایض واجب دینی توجه دارند و در برنامه‌های مذهبی و دینی بیشتر تمایل به شرکت دارند، درباره اجابت دعا کمتر دچار تردید هستند، حضور قلبی بیشتری در نماز دارند.

یافته‌های تحقیق طبق جدول شماره ۴ نشان می‌دهد، دانش‌آموزانی که درس بلوغ و نوجوانی را گذرانیده‌اند، درصد مسائل و مشکلات اجتماعی آنها کمتر است. مثلاً کمتر احساس ناتوانی در مسئولیت اجتماعی می‌کنند، احساس عدم توانایی در تشکیل خانواده و انجام ازدواج در آینده کمتر در آنها دیده می‌شود. از برخورد با ناملازمات زندگی و برقراری ارتباطات با افراد در جامعه ترسی ندارند و در تصمیم‌گیری‌ها خود را با اراده می‌بینند.

مقایسه میانگین نمرات دانش‌آموزان دخترتری که درس بلوغ و نوجوانی را گذرانیده‌اند نسبت به آنهایی که نگذرانیده‌اند، در خصوص مسائل جسمانی و دینی - اخلاقی تفاوت معنی داری را نشان می‌دهد اما در خصوص مسائل عاطفی و اجتماعی تفاوت معنی داری بین دو گروه مورد بررسی مشاهده نشد (جدول شماره ۵). یافته‌های جدول شماره ۶ مبنی بر مقایسه میانگین نمرات دانش‌آموزان پسری که درس بلوغ و نوجوانی را گذرانیده نسبت به آنهایی که نگذرانیده‌اند در خصوص مسائل جسمانی تفاوت معنی داری را نشان می‌دهد. به طور کلی مقایسه میانگین نمرات دانش‌آموزان دو گروه بر اساس جدول شماره ۷ نشان می‌دهد، میزان تغییر نگرش دانش‌آموزانی که درس بلوغ و نوجوانی را گذرانیده‌اند در خصوص ابعاد جسمانی و دینی - اخلاقی معنادار است. یافته‌های پژوهش نشان دادند که تدریس درس بلوغ و نوجوانی بر تغییر نگرش دانش‌آموزان در حیطه‌های جسمانی - عاطفی، دینی - اخلاقی و اجتماعی تأثیر شگرفی دارد، یعنی با افزایش آگاهی دانش‌آموزان در خصوص حیطه‌های یاد شده، مسائل و مشکلات آنها کاهش می‌یابد. نتایج پژوهش

حاضر با یافته‌های تحقیقات هال روانشناس آمریکایی (۱۹۲۴-۱۸۴۹) انطباق دارد. وی در نتیجه تحقیق دریافت، آموزش مسائل بلوغ تأثیر محسوسی در نحوه برخورد صحیح نوجوانان، این دوره و تصحیح رفتار آنها دارد. همچنین با نتایج پژوهش کولار (۱۹۹۲) همخوانی دارد. یافته‌های پژوهش وی مشخص کرد که در نتیجه عدم آگاهی، افرادی که در رشد بدنی آنها تأخیری حاصل شده، تصور می‌کنند که دارای نقصی هستند و احساس حقارت می‌کنند. تحقیقات ثابت قدم (۱۳۷۳)، سهرابی (۱۳۷۶) و حیدری سراج و همکاران (۱۳۷۹) نشان می‌دهند که سطح آگاهی افراد نسبت به مسائل دوران بلوغ پائین بوده و از این رو کمتر دارای نگرش مثبتی هستند. لذا پیشنهاد آنها این است که با افزایش آگاهی از طریق کتب و نشریات تحقیقی می‌توان نگرش مثبت را بین افراد در دوران بلوغ توسعه داد. در نتیجه پژوهش حاضر، پیشنهاد آنها نیز در خصوص حیطه‌های یاد شده مورد تأیید قرار می‌گیرد.

بر اساس یافته‌های بدست آمده از این پژوهش توصیه می‌شود که برای دانش‌آموزان پایه‌های دوم و سوم سراسر کشور درس آشنایی یا دوران بلوغ و نوجوانی تدریس شود.



### منابع

۱. احدی، حسن و بنی جمالی، شکوه السادات (۱۳۶۸). روانشناسی رشد، چاپ سوم، تهران: چاپ و نشر بنیاد.
۲. احمدی، احمد (۱۳۷۸). روانشناسی نوجوانان و جوانان، تهران: نشر نخستین.
۳. بالایان، مسروب (۱۳۶۹). روانشناسی بلوغ، اصفهان: انتشارات مشعل.
۴. ثابت قدم، صدیقه (۱۳۷۳). بررسی مقایسه‌ای نگرش دانش‌آموزان دختر و پسر در مدارس راهنمایی نسبت به رفتار والدین در سن بلوغ با آنها در مناطق ۱۹ گانه آموزش و پرورش تهران، فصلنامه پرستاری و مامایی ایران، شماره ۱۴ و ۱۵.
۵. حیدری سراج، مهناز و همکاران (۱۳۷۹). بررسی آگاهی، نگرش و عملکرد دختران سال اول راهنمایی شهر تهران نسبت به مسائل بلوغ، مجله بهداشت خانواده، سال پنجم، شماره هیجدهم.

۶. جمشیدی‌منش، منصوره (۱۳۷۹). تأثیر جنس، وضعیت بلوغ و وزن بدن بر تصور ذهنی از خود در نوجوانان دختر و پسر، مجله بهداشت خانواده، سال پنجم، شماره هیجدهم.
۷. سهرابی، ثریا (۱۳۷۶). بررسی آگاهی، نگرش و رفتارهای بهداشتی دختران دانش‌آموز در دوران بلوغ در شهرکرد، مجله بهداشت جهان، سال سیزدهم، شماره ۳۸.
۸. شرفی، محمدرضا (۱۳۷۴). دنیای جوان، تهران: انتشارات تربیت، چاپ چهارم.
۹. شرفی، محمدرضا (۱۳۷۹). بلوغ و نوجوانی، تهران: مؤسسه فرهنگی منادی تربیت.
۱۰. منفرد، غلامرضا (۱۳۷۵). راهنمایی مربیان تربیتی ویژه کلاسهای پژوهشی پایه سوم، تهران: انتشارات تربیت، چاپ دوم.



